

Пойда О.А. Готичний роман Олекси Стороженка «Марко Проклятий» в контексті компаративного аналізу. / О.А.Пойда // Матеріали I Всеукраїнської конференції «Мова твору в контексті проблем вивчення художньої літератури» - Бар, 2012. - 0,6 др. арк.

УДК 821.161.2-31.09

Оксана Пойда

**Готичний роман О.Стороженка "Марко Проклятий" в контексті
компаративного аналізу**

Ключові слова: компаративний аналіз, готичний роман, фольклор, мандрівний сюжет, образ «вічного грішника», безсмертя, гріх, покарання, спокута.

Незавершений роман "Марко Проклятий" привертає особливу увагу серед літературної спадщини Олекси Стороженка.

До цієї теми звертались час від часу такі вітчизняні науковці: В.Балушок, М. Ільницький, А.Іщук, В.Пахаренко, Н.Поліщук, Ф.Якубовський та інші. І хоча ними напрацьована значна кількість матеріалу, однак і досі цей твір потребує подальшого аналізу.

Мета нашого дослідження: простежити місце й значення готичного роману О. Стороженка «Марко Проклятий» не лише в контексті української, а й світової літератури.

Щодо трактування жанру, то у підзаголовку сам письменник визначає його як "Поэма на малороссийском языке из преданий и поверий запорожской старины", що свідчить про те, що джерело, яке спричинило виникнення такого розгорнутого епічного полотна, для письменника залишилось тим же – фольклор. Тобто той ґрунт, на якому, за словами М.Рильського, "виростають і

література, і музика, і образотворче мистецтво, - без якого б вони засохли"[9,190].

Цьому твору письменник надавав виняткового значення у своїй творчій діяльності. "Виношений під серцем", він мав стати найкращим з того, що написав митець. Але, на жаль, письменникові так і не вдалося цілком реалізувати свій масштабний задум, причиною чого стала несправедлива рецензія на "Українські оповідання" О.Стороженка, опублікована у журналі "Современник"[11], після чого письменник зламав своє "українське перо"[4, 130] . Крім того, прозаїк подає й інше обґрунтування цього прикрого моменту. У листі до В.Белого він пише: "Почав я свою поему в той час, когда писалось так легко, та коли напав на нас Катон й благонамірним нашим діям приписали найобурливіше значення сепаратизму, я перестав писати, якась байдужість до "рідної мови" виявлялась повсюдно, і признаюсь Вам, збайдужів у своїх поривах, втратив будь-яке бажання до цього заняття, яке давало мені немало насолоду, просто не піднімається рука, хоча поема моя виношена під серцем" [10, IV, 295].

Перші розділи роману друкувалися у львівському часописі "Правда" за 1870 рік. Вперше видано всі розділи "Марка Проклятого" в Одесі 1879 року уже по смерті автора під назвою: "Марко Проклятий. Поэма на Малороссийском языке из преданий и поверий запорожской старины" зі вступним словом видавця В.Белого, з яким письменник мав активне листування. Загалом роман сьогодні має 16 розділів: 12 – Стороженкових і 4 – невідомого автора (оригінал зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім.Т.Шевченка НАН України).

Авторський варіант у останньому розділі обривається на незакінченому реченні: "...проклинав він і козаків і патерів, проклинав і той день, що народився, проклинав і самого папіжа..." [10, II, 270].

З цього приводу одеський видавець В.І.Бєлий у передмові до одеського видання роману писав: "Зважаючи на працю й таку щиросердну відвертість

покійного А.П. про його передсмертний твір, вважаємо обов'язком пояснити, що із шістнадцяти глав цієї поеми дванадцять остаточно написані власною рукою покійного А.П., а інші чотири глави згруповані... відповідно листів, його плану й поглядів на мету й значення цього твору"[7]. Як відомо, письменник "... 30 років відшукував ... та збирав шматки роздробленої легенди" [10, IV, 294] про вічного грішника Марка. Авторова увага до твору була незрівнянно більшою, ніж до інших. О.Стороженко вкладав у цей роман усе вміння художника, світоглядні переконання, власну філософію. Він намагався показати у своєму улюбленому "дітищі" все, на що був сам здатний.

За епіграф письменник обрав українську приказку: "Товчеться, як Марко по пеклу". Отже, своєрідним імпульсом до написання твору став знову ж таки фольклор – сукупність уламків давніх легенд, переказів про непростого грішника, приреченого на вічні мандри, такого, що його "земля не тримає й пекло не приймає". Але не слід ототожнювати уснопоетичну інтерпретацію сюжету із авторським задумом, оскільки характер його реалізації у О.Стороженка, хоча й із притаманною фольклорним принципам моральною домінантою, має більший розмах з численними сюжетними розгалуженнями й різноплановими конфліктами, що розгортаються на українському національному ґрунті в конкретно-історичних умовах. Зібрані матеріали письменник трансформує відповідно до своїх художньо-ідейних завдань, фольклорна алегорія стає засобом вираження моральних істин, перевірених досвідом усього людства. Це були легендарні оповідання про Марка Багатого, численні варіанти яких відомі у східнослов'янському фольклорі, великодня драма "Слово о збуренню пекла" та різновиди віршованого бурлескного твору літературного походження "Пекельний Марко". У легендах козак Марко спершу виступає аморальним персонажем із усіма тими вадами, що засуджуються народом: "ледар завзятий", "батька й матір не поважав", "старих людей цурався", "все тільки пив та гуляв", "з чужими жінками женихався", був байдужим до церкви, "з його буйною головою не було нікому спокою". Водночас народна етика звеличує високі моральні цінності, культ

родини, Божу заповідь про повагу дітей до батьків, а також шанобливе ставлення молодого покоління до старшого. Лише завдяки своїй власній відвазі у здійсненні "богоугодних діл" Марко спокутував свої гріхи і "спасення зодбав». У віршованому ж творі про пекельного Марка історія поневірянь героя трактується в гумористичному плані, хоча й тут відчутний нахил автора до моралізування: Марко визволяє з пекла тих козаків, "котрі спасенія у господа зодбали тим, що покаяніє вчинили».

Про виняткову значущість задуму твору О.Стороженка та його оригінальне оформлення колоритом українського середовища, про особливості характеру його втілення й ідейного спрямування поеми свідчить лист письменника до книговидавця В.Белого: "Повість ця під назвою "Марко Проклятий" – знедолений блукач, якого за гріхи не приймає ні земля, ні пекло... Кожний народ має свого блукача: французи – вічного жида Сантенера, іспанці – Мельтона, у німців та англійчан їх так багато, що не перерахуєш, у росіян – Коцій Безсмертний, а у нас – Марко. І, здається, наш Марко заткне за пояс всіх блукачів. Щоб надати більше жвавості та розмаїття поемі, я пов'язав її з війною 1648 року (повстання Хмельницького). На сцені багато історичних осіб: Єремія Вишневецький, єзуїт Залинський, княжна Корецька, князь Четвертинський, Кривонос, Павлюга, Гуня, Світ та багато інших"[10, IV, 295]. Письменник, як бачимо, був знайомий з різними національними варіантами образу великого грішника у фольклорі.

Тема важкого покарання безсмертям за гріхи приваблювала не лише О.Стороженка. Коріння її сягає християнської легенди, що виникла в епоху Середньовіччя в Західній Європі. Її персонаж Агасфер безжально штовхнув Ісуса Христа під час його страдницького сходження на Голгофу й образливо наказав Сину Божому йти далі. За цю нелюдську жорстокість він був приречений на довічні блукання – аж до другого пришествя Христа, який один може зняти це прокляття. Звідси й прізвисько Агасфера – Вічний жид. В основі всіх фольклорних і літературних варіантів біблійного Агасфера – тяжкий гріх,

який треба спокутувати добрими справами протягом тривалого (бо ні смерть, ні могила не приймають) вічного блукання. Цей легендарний образ, як і його подальші літературні різновиди, суперечливий і складний, зітканий з діаметрально протилежних, антонімічних суперечностей. Відбувається протиставлення: виплекана мрія про безсмертя або хоч принаймні як винагорода Божа за праведність – тривале життя та неприкаяне безсмертя як покара за гріхи, яке стає нестерпним під час вічних блукань. Такий подвійний парадокс легенди, яка стала надбанням світової літератури, починаючи з XIII століття, зауважив і Максим Горький у статті "Легенда про Агасфера", зазначивши, що ця легенда мистецьки поєднує в собі й заповітну мрію людини про безсмертя та страх безсмертя, породжений важкими муками життя [3].

Образ вічного мандрівника-грішника дав світовій літературі багатющий матеріал. Так, згідно з розповіддю англійського монаха Роджена Уендоверського, що увійшла до "Великої хроніки"(близько 1250 р.) Матвія Паризького, архієпископ, що прибув до Англії з Великої Вірменії, твердив, що особисто знайомий з живим сучасником та кривдником Христа по імені Картафіл; він покаявся, хрестився, взяв ім'я Йосиф, веде життя аскета та мовчальника, відповідаючи лише на благочестиві запитання паломників; при зустрічі з Христом йому було 30 років, і тепер він після кожної нової сотні літ повертається до тридцятирічного віку.

У XV столітті відомі більш похмурі і жорстокі версії, у яких акцентується увага на покаранні Вічного жида (наприклад, він за дев'ятьма замками, голий та зарослий, і запитує всіх, хто входить до нього: "Чи йде вже людина з хрестом?").

У 1602 році виходить анонімна народна книга "Короткий опис і розповідь про одного єврея по імені Агасфер", перевидання, переклади та перелицювання якої різними європейськими мовами з'являються одне за одним. Ціле століття образ колишнього ерусалимського шевця, високої

обдертої людини з довгим волоссям, заповняв і наповнював страхом уяву мільйонів людей.

Починаючи з XVIII століття, легенда про Агасфера стає предметом насміхів і відходить до сільського фольклору. Образ Вічного жида із предмета вірувань перетворюється на популярний предмет творчої фантазії.

Тема великого гріха й неминучої кари та тяжкої й довічної спокути уже кілька віків приваблює видатних художників світової літератури своєю внутрішньою конфліктністю, можливістю постановки важливих морально-філософських проблем загальнолюдського масштабу в контексті національної літератури. Молодий Гете по-своєму інтерпретує образ Агасфера, щоб висловити нове, просякнуте історизмом уявлення про релігійно-психологічну атмосферу в Єрусалимі за часів Христа й спроектувати якісь моменти на сучасне йому суспільство (незакінчена поема "Вічний жид", 1774 р.). К. Ф. Д. Шубарт трактує образ та сюжет у дусі радикального просвітництва ("Вічний жид", 1787 р.). Важливі морально-філософські проблеми підіймають у своїх творах П.-Б. Шеллі, Й. К. Цедліц, в Росії – В.А. Жуковський (незакінчена поема "Агасфер, Вічний жид"), Ф.М. Достоевський та інші. А у філософській поемі "Агасфер"(1833) Е. Кіне перетворив Вічного мандрівника-грішника у символ всього людства, що пережило свої надії, але дивним дивом починає свій шлях заново.

Для романтиків сюжет легенди про Агасфера, крім експресії приреченості та світової печалі, відкривав ще й необмежені сюжетні можливості нанизувати екзотичні картини з життя різних країн та епох, малювати надприродні містичні загадки та фантастичні жахи. Це було особливо характерним для жанру «готичного» роману, згадаємо хоча б англійські варіанти – твори А.Радкліф "Удольфські таємниці" та "Італієць", Ч.Метьюріна "Мельмот-блукач", а також французькі аналоги – "Закоханий диявол" Ж.Казота та "Вічний жид" Е.Сю. Зокрема, в авантюрному романі Е.Сю (1844-1845) Агасфер виступає як таємничий благодійник, антагоніст

ієзуїтів. Такі твори справили певний вплив на романтиків, зокрема на Е.По, Е.-Т.Гофмана, М.Гоголя.

За словами Жана д'Ормессона, автора роману-епопеї "Історія мандрівок Вічного Жида", що стала знаменитим бестселером ХХ століття, "Вічний жид... втілення історії людства". Таким чином, кожен твір про Вічного мандрівника-грішника дає можливість заглибитися у авторське сприйняття атмосфери та колориту епохи.

Отже, як випливає зі свідчень самого О.Стороженка, а також з того, що й як було реалізовано з його творчого задуму, у даному разі мова йшла про написання концептуально глибокого твору в жанрі готичного роману. Його особлива сюжетна світобудова обумовлюється двоплановістю просторового виміру твору: у ньому поєднується фантастика та реальність, причому все перебуває у "граничній ситуації" – у стані переходу від дійсності до надприродних сфер. Прикладами такого жанру в українській літературі можна назвати цілу низку творів, зокрема "Кудеяр" М.Костомарова, "Огняний змії" П.Куліша, "Страшна помста" М.Гоголя тощо.

Отже, Олекса Стороженко писав не реалістичну повість на історичну тему, а романтичний твір, звідси його стильові особливості, своєрідний вияв народного "категоричного імперативу", гуманістична спрямованість. Безкомпромісною інвективою звучить відверте неприйняття автором жорстокості, егоїзму, несправедливості, усякого зла. Відповідно до вимог жанру реалізовувався творчий задум письменника-романтика.

Національний варіант сюжету про Вічного жида (Івана Буттадеуса, Агасфера, Малха) розроблювався митцем в його поемі з виразною тенденцією до ідеалізації героя. Марко в зображенні О.Стороженка спроможний не лише нагнати жаху чортам у пеклі, але й допомогти козацтву мудрими тактичними й стратегічними порадами у боротьбі проти польської шляхти. Допомагає він не лише на словах. У важкі хвилини Марко рятує козаків від загибелі

особистою участю в боротьбі, як, наприклад, у епізоді, коли пани збиралися стратити Кобзу: "Пан Підпальський натягнув віршовку і став натягувати. Не вспів він удруге завузлити, як з листви висунулась здоровенна рука і вхопила його за чуб; блиснув кинджал – і оком не змигнуть, як разом з обезголовленим трупом звалився з дуба чоловік у чорному кобеняку і татарській кучмі... Кобза глянув на свого збавителя..."

" Марку!" – скрикнув він і, обнявши його, кріпко тулив до серця."[10, II, 245].

О.Стороженко надає образіві свого Марка трагізму. Великий грішник, він не може віднайти гармонії між своїм жахливим минулим і майже альтруїстичним теперішнім. Тяжко караючись за гріховність інцесту, вбивства своєї зведеної ним же сестри, матері та інших людей, навіки проклятий батьком, що явився з того світу, Марко приречений вічно носити за плечима страшний тягар – торбу з головами страчених ним матері та сестри. Щоб підсилити трагізм образу, письменник уводить до поеми й такий фантастичний елемент, як щотижнева смерть Марка та його оживання. Хоча біль фізичний навряд чи ятрить його душу, більше, ніж внутрішні муки. Але цим не вичерпується сутність багатопланового, внутрішньо суперечливого образу героя. Оповитий аурую трагізму та особистого людського нещастя, Марко водночас виступає як мимовільний носій фатуму, чиїм "злим генієм" він є, злої долі, жертва не лише від нього залежних обставин. До речі, на цьому наголошує М.Ільницький, зазначаючи, що "зло" в постаті Марка "запрограмоване"[5, 191].

Воно ніби закодоване у кармі героя його минулим "до народження", що реінкарнувалося в реальному житті як відплата за генетичне зло першого покоління. Йде мова про те, що Марко був зачатий на війні, в крові, а мати, позбавлена будь-яких засобів до виживання на острові, вигодувала його кров'ю невинних пташат. Логіка генного зла дістає розвиток через людську

несправедливість щодо Марка – кривдою від тих, хто віддав його наречену за іншого, й розвивається у відповідну зворотну форму зла – помсту.

Прагнучи заперечити помсту як шлях для задоволення своїх амбіцій, автор вводить паралельно ідентичну ситуацію із втратою коханої іншим героєм – Кобзою. Однак той дякує долі, що не пішов шляхом Марка. Цю ситуацію цікаво трактує науковець Н.Поліщук [8].

Портрет героя поданий як олюднене втілення зла – вирлоокій, з хижими рисами, закандзюбленим носом, жорсткою щетиною. Подібні деталі є й в описі образу Єремії (теж "хижого од рожденія", проклятого матір'ю) та Кривоноса. До речі, подібними засобами користується автор при змалюванні інших негідників – Щуки-звіряки, патера Марецького, єзуїта Стрибайла. Отже, перед нами майже натуралістично виписаний портрет звіра в людській подобі. Можливо, Марко – справді, за визначенням В. Балущка, "хлопець-ініціант"[1,73], який перебуває на грані між двома світами, поза реальним й ірреальним соціумом – він ще не цілком розпрощався зі світом зла, оскільки там його тримає його спадкова вкоріненість у злі, і не цілком прийшов до світу добра, хоча цьому сприяють характерологічні метаморфози в його особі, його покаяння та добрі вчинки.

Автор, хоча й не обіцяє виправдання герою, але, принаймні, однозначно вказує на способи його досягнення, що полягають у своєрідному очищенні гідними справами, у рятівному катарсисі, що звільняє енергію добра силою емпатійних порухів душі до чужого горя. За задумом це мало увінчатися перемогою над головними носіями зла – Кривоносом (коментар подамо далі) та зрадливо підступними і жорстокими єзуїтами. Поступово зло в Маркові стає все інертнішим та інертнішим, а з новою силою проступають милосердя, відданість дружбі, готовність стати на захист справедливості. Тому саме в уста перероджуваного Марка О.Стороженко вкладає слова одвічної народної істини: "Чужим словом і чужими грішми не ублагаєш Господа, ті молитви і скарби в нас самих; шукай їх у твоїй душі, коли ж там нема, то вже ні в кого їх

не позичиш..."[10, II, 175]. У заклику до заглиблення у свою внутрішню сутність, у своє "я" з метою віднайдення потенційних сил, до реалізації добра, закладеного Вищими Силами в людину, відчутні певні паралелі або ж відгомін східної філософії буття та антропологічної філософії. Водночас яскраво виражені християнські мотиви покаяння, що синкретизувалися з народними уявленнями, їх можна простежити також в інших творах О.Стороженка – "Закоханому чорті", "Дороші" тощо. Зрештою, не лише молитви, які неодмінно мають йти з глибини душі, а й щирі, добрі, благородні, гуманні вчинки мали зробити свою справу – забезпечити очищення від гріха й зняти прокляття долі. В цьому теж виявляється гуманістичне звучання роману.

Важко, ясна річ, передбачити, які подвиги довелося б звершити Маркові, аби змити з себе прокляття батьків, стати з безсмертного праведника де-юре простим смертним з доброю душею де-факто. Можливо, Стороженків Марко й став би тим українським варіантом вічного мандрівника, який усіх інших "вічних мандрівників" міг би "заткнути за пояс". Адже образ міг набути нестандартної інтерпретації прощеного героя, оскільки Стороженкова проекція образу Марка лежала в площині наступної сентенції: "...ряд християнських подвигів – істинне поклоніння, що змиває прокляття" (з листа до В.Белого від 8 березня 1872 р.) [10, IV, 307], тобто проповідування добрих справ, вчинених не з розрахунку, а зі щирої душевної потреби. Тому й логічно буде назвати образ Марка Проклятого суб'єктом свідомості, "основна функція якого полягає в тому, щоб розкривати сутність внутрішнього світу людини"[2, 145], і який не лише програмує розвиток дії у творі, а й переносить акцент з подій на внутрішній світ зображуваних персонажів.

Таким чином, образ Марка є не просто головним, центральним, а й сюжетно об'єднувальним у творі, він визначає композиційні і характерологічні принципи роману, його художню тканину.

Деякі дослідники вважають роман О.Стороженка незавершеним в ідейно-художньому плані. Другий закид – композиційна недосконалість. Так,

А.Іщук вважає "найслабшою стороною" твору "штучне поєднання двох якісно відмінних ліній в сюжеті: міфологічно-легендарної і конкретної-історичної"[6, 11]. Справді, романтична фантастика, "чортівщина" виглядає не завжди художньо органічно на тлі реалістичної панорами конкретних історичних подій визвольної боротьби козацтва проти шляхетської Польщі. Причиною цього є незакінченість та особливості творчого почерку митця.

Звинувачують письменника й у перекрученні деяких історичних фактів, у викривленому зображенні Максима Кривоноса, натуралістичних сцен звірячої жорстокості тощо. Такі докори не зовсім правомірні, адже перед нами твір не суто історичний, а романтичний, з певною запрограмованістю на морально-етичні канони. В.Чубинський навіть інкримінує О.Стороженкові національний шовінізм у ставленні до поляків, що проявляється не лише у "Марку", а й у "Голці" [12]. Але ми гадаємо, що негативне зображення польської шляхти у творі є даниною народному світосприйняттю давніх часів, у якому поляк виразно ідентифікується як ворог. Письменник демонструє добре знання тодішніх історичних подій, зокрема справедливого характеру національно-визвольної боротьби українського народу. О.Стороженко порівнює польську шляхту із "дряпіжною татарвою", що змітає все на своєму шляху: "Отак гуляли ляхи, порались ксьондзи, дуріли, казились, точили сльози і кров народу..." [10, I, 356]. Українському ж козацтву письменник відводив вирішальну роль в історичній місії звільнення народу від соціального й національного гноблення.

Історизм роману О. Стороженка не є об'єктивний. Історичні події у творі є лише тлом, на якому розгортаються основні колізії романтично-фантастичного плану з його центрованістю на моральному аспекті, а саме народному осмисленні проблеми злочину, кари, спокути. Саме тому Кривоніс тут не є історичною особою. Швидше за все прототипом Стороженкового романтичного героя став персонаж однієї із версій легенд про Вовгуря та його жорстоких сподвижників. Про наявність таких народних легенд є свідчення

самого О.Стороженка в оповіданні "Матусине благословення": „Тогда-то показался около Лубен известный по всей Украине богатырь, которого за лютость и силу прозвали Вовгурем... Ему очень хотелось захватить князя Ерему... А Ерема сам был богатырь, а войско у него отборное, везде, где он ни проходил со своими желнерами, все предавал огню и мечу, не щадя ни старого, ни малого.."[10, III, 215].

Гіпертрофовано хижа постать ватажка вовгуриянців в романі дисонує з фольклорною оцінкою Кривоноса, яку бачимо в народних піснях "Не дивуйтеся, добрії люди", "Ой усе лужком та бережком" та інших, де його героїзовано й поставлено на п'єдестал. У Стороженковім герої яскраво виражені два буттєвих начала. Такі контрасти в зображенні Кривоноса, на нашу думку, введені в роман для увиразнення ідей моральної межі, за яку людина не повинна переступати, щоб не уподібнитися до звіра. Отже, Стороженкового Кривоноса – героя "Марка Проклятого" – слід оцінювати відповідно до того художнього завдання, яке ставив перед собою автор. Адже для провідної ідеї твору – спокутування великого страшного Маркового гріха великими добрими справами, зокрема й покаранням жорстокого й лютого мучителя людей, – саме такий легендарний образ того нелюда Вовгурия-Кривоноса й був потрібний письменникові. Згадаймо, що в "Додатку" планувався "страшний бій його (Марка) з Кривоносом, якого він убиває"[10, II, 286], який, поряд з іншими християнськими подвигами, й приносить Маркові звільнення від тяжких душевних мук, від скоєного гріха й прокляття батьків. Показово, що навіть у "Додатку" до роману О.Стороженка, написаному чужою рукою, Кривоніс з вовгуриянцями виступають як здирники й душогуби.

Попри художні прорахунки, варто оцінити найбільшу творчу надію О.Стороженка, його "лебедину пісню" як значне явище тогочасного літературного процесу. Привертають увагу в ньому оригінальність опрацювання народного легендарного епосу, демонології, поетичність у зображенні українського степу. З такими детальними ліричними пейзажами

виступить згодом І.Нечуй-Левицький, творчості якого, до речі, О.Стороженко високого оцінював. Митець майстерно будує діалоги, з яких виразно проступає суть героїв. Твір сповнений народного гумору, різних дотепів, вигадливо-хімерних ситуацій, пройнятий іронією, часом наближається до гротескного бачення дійсності. Цим підкреслюються оптимізм, невичерпні духовні сили українського народу.

Таким чином, основні критичні закиди робилися письменникові без урахування жанрової специфіки твору, який мав стати своєрідним експериментом "готичного" роману на українському національному ґрунті. Звичайно, не все, що задумував автор, йому вдалося, що обумовлено певною поспішністю написання твору, але й те, що вийшло з-під пера митця, дає підстави стверджувати, що роман мав стати шедевром творчої спадщини Олекси Стороженка.

Започаткована О.Стороженком в українській літературі традиція "хімерного" роману, у якому уснопоетичні ремінісценції трансформуються в оригінальному поетичному світі автора, у творі, що порушував важливі філософські проблеми, виявилася плідною. Її розвинули у романах О. Ільченко "Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця", В. Земляк – "Лебедина згряя", В. Шевчук у повісті "Місячний біль" та інші майстри образного слова. Нові жанрові утворення, послуговуючись заснованим на фольклорі синтезом трагічного й комічного, збагачують ідейно-художній спектр прози, насичують її проблемами глибшого морально-філософського змісту.

Список використаної літератури:

1. Балущок В. Архаїчні витoki образу Марка Проклятого // Слово і час. - 1996. - №11-12.

2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О.Галича. – К.: Либідь, 2001.
3. Горький М. Легенда об Агасфере. // Шубарт Х. Ф. Д., Легенда об Агасфере — «вечном жиде», под ред. и с предисл . М. Горького, П., 1919.
4. Зеров М. Олекса Стороженко // Зеров М. Твори: В 2-х т. – Т. 2. – К., 1990.
5. Ільницький М. Людина в історії (Сучасний український історичний роман). – К.Дніпро, 1989. – 356 с.
6. Іщук А. Олекса Стороженко. //Стороженко О. Твори в 2 томах – К.: Держвидав художньої літератури., 1957. – С.11.
7. От издателя // Марко проклятый. Поэма на малороссийском языке из преданий и поверий запорожской старины А.П.Стороженка. – Одесса: Изд. В.Белого, - 1879.
8. Поліщук Н. Дещо про міфоритуальні матриці у повісті О.Стороженка "Марко Проклятий" // Студії з інтегральної культурології – Спец.вип. – Львів. № 2: Ритуал. – 1999. – С.132-142.
9. Рильський М. Твори в десяти томах, Т.IX. – К., 1962.
10. Стороженко О Твори в 4-х т. / І-т Т.Шевченка. - К.: Держвидав України, 1928-1929.
11. Українські оповідання Олекси Стороженка. 2 части. С.-Петербург. 1863 г. Рец. // Современник, Т.XCVII. – 1863. - № 8.
12. Чубинський В. Олекса Петрович Стороженко // Стороженко О. Вибрані твори. – К.: Час, 1927. – С.5-16.